

Sygn. akt II CSK 710/15

POSTANOWIENIE

Dnia 9 sierpnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Naczelnika Pierwszego Urzędu
Skarbowego w K.

przy uczestnictwie A. P.

o wpis hipoteki przymusowej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 9 sierpnia 2016 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 1 czerwca 2015 r.,

1) oddala skargę kasacyjną

**2) zasądza od uczestnika A. P. na rzecz Skarbu Państwa -
Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 120,- (sto
dwadzieścia) zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Referendarz Sądu Rejonowego w K. na podstawie wniosku Skarbu Państwa - Naczelnika Pierwszego Urzędu Skarbowego w K. z dnia 24 października 2014 r. dokonał w dziale IV księgi wieczystej Kw nr [...], prowadzonej dla nieruchomości gruntowej położonej w K., wpisu na $\frac{1}{4}$ części stanowiącej udział A. P. hipoteki przymusowej w klocie 147.890 zł na rzecz wnioskodawcy z tytułu zabezpieczenia zobowiązań podatkowych obejmujących podatek od towarów i usług za miesiące lipiec 2012 r. i październik 2013 r. z odsetkami za zwłokę. Podstawą wpisu były zarządzenia zabezpieczenia wydane w dniu 15 października 2014 r., przez Naczelnika Pierwszego Urzędu Skarbowego w K. [...].

Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z dnia 23 stycznia 2015 r., po rozpoznaniu skargi uczestnika A. P. utrzymał w mocy zaskarżony wpis. Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 1 czerwca 2015 r. oddalił apelację uczestnika.

Sąd drugiej instancji podzielił podstawę faktyczną i prawną zaskarżonego rozstrzygnięcia. Wskazał, że zgodnie z art. 35 § 2 pkt 2 ordynacji podatkowej podstawą wpisu hipoteki przymusowej jest zarządzenie zabezpieczenia, jeżeli może być wystawione na podstawie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji bez wydawania decyzji, o których mowa w art. 35 § 1 ordynacji podatkowej. Uznał, że przedstawione przez wnioskodawcę dokumenty, tj. oryginały zarządzeń zaopatrzone w dniu 20 października 2014 r. w klauzule o przyjęciu do wykonania (art. 164 § 3 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji) stanowią uzasadnioną podstawę wpisu w rozumieniu art. 110 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece. Nie podzielił zarzutów uczestnika, że niedopuszczalne jest ustanawianie hipoteki przymusowej na udziale we współwłasności, podstawą wpisu powinna być decyzja administracyjna, a wymogiem uzyskania zabezpieczenia na podstawie zarządzenia jest jego doręczenie. Wskazał, że odpis ten doręcza organ egzekucyjny przystępując do czynności zabezpieczających (art. 155b § 1 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji). Ewentualne uchylenie decyzji o zabezpieczeniu i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania organowi

podatkowemu nie oznacza wadliwości wpisu. Sąd wieczystoksięgowy związany jest stanem rzeczy istniejącym w chwili złożenia wniosku, a w razie powołania się przez uczestnika na okoliczności stanowiące przeszkodę wpisu ich ocena musi nastąpić według stanu z chwili jego dokonania.

Uczestnik złożył skargę kasacyjną od postanowienia sądu drugiej instancji opartą na obu podstawach (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego zarzucił uchybienie art. 110 pkt 5 i art. 65 § 3 u.k.w.h. poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie w związku z art. 33 § 1 i § 2 oraz art. 35 § 1 i § 2 pkt 1 lit. a, b i c w zw. z art. 34 § 3 pkt 1 ordynacji podatkowej oraz przyjęcie, że wpisu hipoteki przymusowej dokonano na podstawie zarządzenia o zabezpieczeniu z 15 października 2014 r. z naruszeniem art. 26 § 1 u.p.e.a., gdyż wnioskodawca nie podał podstawy prawnej zabezpieczenia i przyczyn jego dokonania, z naruszeniem art. 154 § 1 u.e.p.a. polegająca na pominięciu, że wierzyciel nie wskazał w zarządzeniu o zabezpieczeniu, że brak zabezpieczenia mógłby utrudnić lub udaremnić skuteczne prowadzenie egzekucji, w związku z art. 156 § 1 pkt 3, 4 i 5 u.e.p.a. poprzez niedokonanie wskazania podstawy prawnej dokonanego zabezpieczenia we wniosku na druku urzędowym, oraz art. 164 § 1 pkt 2 u.e.p.a. powołanego jako niewłaściwa podstawa prawna utrzymanego wpisu w ten sposób, że wpis hipoteki przymusowej w oznaczonej kwocie nie jest hipoteką przymusową o charakterze kaucyjnym (nieokreślonym). W ramach podstawy naruszenia prawa procesowego zarzucił uchybienie art. 626⁸ § 1 i 2 k.p.c., art. 13 § 2 k.p.c., art. 387 § 1 k.p.c., art. 316 § 1 k.p.c., w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c., w związku z art. 398²¹ k.p.c. art. 357 § 1 k.p.c., art. 361 k.p.c. polegające na tym, że sąd drugiej instancji uzasadnia postanowienia kończące sprawę z urzędu, stosując odpowiednio przepisy o wyrokach, biorąc za podstawę stan rzeczy w chwili zamknięcia rozprawy; art. 378 § 1 zd. 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w związku z art. 518 zdanie pierwsze k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w związku z art. 626¹⁰ § 3 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w związku z art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 156 § 1 pkt 3, 4 i 5 u.p.e.a. w związku z art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a. w związku z art. 107 k.p.a. poprzez pominięcie, że zarządzenie o zabezpieczeniu z 15 października 2014 r. zostało wydane bez podstawy prawnej, która powinna

być wskazana wprost w treści użytego wzoru urzędowego zabezpieczenia, co powinno być uwzględnione z urzędu przez sąd wieczystoksięgowy w granicach jego kognicji jako sąd drugiej instancji (art. 58§ 1 k.c.). Zarzucił, że bezwzględną nieważność czynności prawnej Sąd Okręgowy powinien „uwzględnić w apelacji”.

Uczestnik wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia sądu drugiej instancji i poprzedzającego to orzeczenie wpisu dokonanego przez Sąd Rejonowy oraz rozstrzygnięcie co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył:

W pierwszym rzędzie wskazać należy na rażące wady skargi kasacyjnej, która w zakresie przedstawienia podstaw kasacyjnych stanowi chaotyczne zestawienie przepisów prawa materialnego i procesowego, w znacznej części nie mających w ogóle zastosowania w sprawie z uwagi na szczególną regulację postępowania wieczystoksięgowego lub nieprocesowego, bądź nieadekwatność do podstawy faktycznej i prawnej rozstrzygnięcia. Te same nieprawidłowości dotyczą uzasadnienia podstaw kasacyjnych, wykraczającego w przeważającym zakresie poza ich granice, odnoszącego się do konstrukcji prawnych nie mających zastosowania w sprawie, powołującego wyrwane z kontekstu wypowiedzi judykatury i piśmiennictwa. W szczególności przytoczono znaczną liczbę przepisów ustaw i aktów wykonawczych nie objętych podstawami kasacyjnymi i nie mających zastosowania w sprawie, zrównano instytucje prawa administracyjnego i prawa cywilnego, utożsamiono kognicję organów administracyjnych i sądu wieczystoksięgowego. W judykaturze przyjęto, że nie można wyprowadzać podstaw kasacyjnych z wywodów zawartych w uzasadnieniu skargi kasacyjnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2001 r., III CKN 1251/00, nie publ.). Motywacja skargi kasacyjnej odwołuje się również do okoliczności faktycznych pozostających poza zakresem rozpoznania i częściowo jest niezrozumiała.

Odnosząc się do podstaw kasacyjnych w części, w której można je zrekonstruować i poddać merytorycznej ocenie, wskazać należy, że chybiony jest zarzut dotyczący braku podstawy prawnej wpisu hipoteki przymusowej na podstawie załączonego do wniosku zarządzenia o zabezpieczeniu po pierwsze

w braku cech tytułu wykonawczego i decyzji administracyjnej, po drugie wobec niespełnienia wymogów przewidzianych dla takiego zabezpieczenia. Zgodnie z art. 110 pkt 5 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst Dz. U. z 2013 r., poz. 707 ze zm.) - dalej jako: u.k.w.h. hipotekę przymusową można uzyskać m.in. na podstawie zarządzenia zabezpieczenia, określonego w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Jak wyjaśniono w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2016, II CSK 439/15 (nie publ.) z art. 35 § 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. ordynacja podatkowa (jedn. tekst Dz. U. z 2015 r., poz. 613 ze zm.) - dalej jako: o.p., który ma zastosowanie do zabezpieczenia hipoteką przymusową zobowiązań podatkowych należy wywieść, że zarządzenie zabezpieczenia wydane na podstawie ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (jedn. tekst Dz. U. z 2016 r., poz. 599 ze zm.) - dalej jako: u.p.e.a., może być podstawą wpisu hipoteki przymusowej tylko wtedy, gdy może być wystawione na podstawie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji bez wydawania decyzji określającej lub ustalającej wysokość zobowiązania podatkowego lub orzekającej o odpowiedzialności za to zobowiązanie. Z art. 155 u.p.e.a., określającego przesłanki zabezpieczenia należności pieniężnej przez organ egzekucyjny, wynika, że zabezpieczenie może być dokonane również przed ustaleniem albo określeniem kwoty należności pieniężnej, jeżeli brak zabezpieczenia mógłby utrudnić lub udaremnić skuteczne przeprowadzenie egzekucji, a przepisy szczególne zezwalają na takie zabezpieczenie. Przepisami szczególnymi, mającymi zastosowanie do zobowiązań podatkowych, są przepisy ordynacji podatkowej, które konkretyzują przesłanki zabezpieczenia tych zobowiązań. Art. 33 § 1 i 2 o.p. stanowi, że zobowiązanie podatkowe przed terminem płatności może być zabezpieczone na majątku podatnika, a w przypadku osób pozostających w związku małżeńskim także na majątku wspólnym, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że nie zostanie ono wykonane, a w szczególności gdy podatnik trwale nie uiszcza wymagalnych zobowiązań o charakterze publicznoprawnym lub dokonuje czynności polegających na zbywaniu majątku, które mogą utrudnić lub udaremnić egzekucję. Zabezpieczenia w okolicznościach wymienionych w art. 33 § 1 o.p. można dokonać również w toku postępowania podatkowego lub kontroli podatkowej,

przed wydaniem decyzji ustalającej wysokość zobowiązania podatkowego, lub określającej wysokość zobowiązania podatkowego, lub określającej wysokość zwrotu podatku. Dokonanie zabezpieczenia wymaga wówczas wydania przez organ podatkowy decyzji o zabezpieczeniu, w której określa przybliżoną kwotę zobowiązania podatkowego (art. 33 § 4 o.p.). Decyzja ta jest podstawą do wystawienia zarządzenia zabezpieczenia na wynikającą z niej przybliżoną kwotę zobowiązania podatkowego. Elementy zarządzenia zabezpieczenia określone zostały w art. 156 § 1 u.p.e.a. oraz, wydanym na podstawie zawartej w nim delegacji, rozporządzeniu Ministra Finansów dnia 16 maja 2014 r. w sprawie wzoru zarządzenia zabezpieczenia (Dz. U. 2014 r., poz. 645). Zarządzenie zabezpieczenia zawiera m.in. podanie treści obowiązku podlegającego zabezpieczeniu, podstawy prawnej tego obowiązku, a w przypadku zabezpieczania należności pieniężnej - także określenie jej wysokości, wskazanie podstawy prawnej zabezpieczenia obowiązku, wskazanie okoliczności świadczących o wystąpieniu możliwości utrudnienia bądź udaremnienia egzekucji, ale także klauzulę organu egzekucyjnego o przyjęciu zarządzenia zabezpieczenia do wykonania. Zabezpieczenie należności pieniężnych podlegających przymusowemu zaspokojeniu na drodze administracyjnej wymaga najpierw wydania stosownego orzeczenia, które będzie podstawą do późniejszych czynności wykonawczych, a następnie podjęcia czynności zmierzających do wykonania zabezpieczenia. Co do zasady czynności zmierzające do wykonania zabezpieczenia w formach określonych w art. 164 § 1 pkt 1 u.p.e.a. podejmuje organ egzekucyjny na wniosek wierzyciela i na podstawie wydanego przez niego zarządzenia zabezpieczenia (art. 155a § 1 pkt 1 u.p.e.a.) lub na wniosek wierzyciela i na podstawie wydanego przez niego tytułu wykonawczego, w przypadkach określonych w art. 32a § 3 i art. 35 § 2 u.p.e.a. (art. 155a § 1 pkt 2 u.p.e.a.). Czynności organu egzekucyjnego lub egzekutora podejmowane w celu wykonania zabezpieczenia dokonywanego w tych formach określone zostały w art. 155b u.p.e.a. Do wykonania zabezpieczenia w postaci wpisu hipoteki przymusowej dochodzi w postępowaniu wieczystoksięgowym. Jeżeli organ egzekucyjny nie jest jednocześnie wierzycielem podlegającej zabezpieczeniu wierzytelności, to z wnioskiem o jej zabezpieczenie przez wpis hipoteki występuje wierzyciel (art. 110

§ 2 u.k.w.h.), przy czym wystawiony przez niego tytuł wykonawczy lub tytuł zabezpieczenia musi być na jego wniosek zaopatrzony przez administracyjny organ egzekucyjny klauzulą o skierowaniu tytułu wykonawczego do egzekucji, a zarządzenie zabezpieczenia - klauzulą skierowania do wykonania (art. 110 § 3 u.k.w.h.). Jeżeli organ egzekucyjny jest jednocześnie wierzycielem podlegającej zabezpieczeniu wierzytelności, to samodzielnie składa wniosek o wpis hipoteki przymusowej, po nadaniu zarządzeniu zabezpieczenia klauzuli o skierowaniu go do wykonania. Istnienie podstaw do wydania zarządzenia podlega ocenie organu egzekucyjnego, który z urzędu lub na wniosek wierzyciela zaopatruje je we wskazaną klauzulę w toku czynności podejmowanych na podstawie art. 156 § 1 i 157 § 1 u.p.e.a. Organ, który opatrzył zarządzenie zabezpieczenia klauzulą o jego skierowaniu do wykonania bierze odpowiedzialność za zweryfikowanie podstaw do wydania zarządzenia zabezpieczenia. Podstawy te nie mogą być ponownie badane w postępowaniu, które zmierza do wykonania zabezpieczenia, a taki charakter ma postępowanie o wpis hipoteki przymusowej.

Zgodnie z art. 626² § 3 k.p.c. wnioskodawca powinien do wniosku o wpis dołączyć dokumenty stanowiące jego podstawę. W myśl art. 31 ust.1 u.k.w.h., dokumenty te powinny być dołączone w oryginałach lub poświadczonych odpisach (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 24 października 2014 r., IV CSK 20/13, nie publ.). Wnioskodawca jako podstawę żądanego wpisu powołał dwa zarządzenia zabezpieczenia wydane przez Naczelnika Pierwszego Urzędu Skarbowego w K., przedstawione w oryginale na właściwych formularzach ZZ-1. Wynika z nich, że w rubryce „podstawa prawna” powołany został art. 154 u.p.e.a.; w rubryce dotyczącej rodzaju należności zostały wymienione i oznaczone kwotowo podatek od towarów i usług miesiące lipiec 2012 r. i październik 2013 r. z odsetkami za zwłokę; w rubryce „akt normatywny stanowiący podstawę do wydania orzeczenia, sporządzenia deklaracji/zgłoszenia lub stanowiący, że należność powstaje z mocy prawa” wymienione zostały: art. 33 § 1 i § 2 pkt 2, § 3 i § 4 pkt 2 i art. 33d o.p.; w rubryce „podstawa prawna należności”, zakreślone zostało orzeczenie z doprecyzowaniem, że chodzi o orzeczenie z 15 października 2014 r. Zarządzenia zostały zaopatrzone klauzulą o skierowaniu go do wykonania. Nie odpowiada zatem prawdzie twierdzenie skargi, że w zarządzeniu nie wskazano przyczyny i podstawy prawnej

zabezpieczenia oraz nie wypełniono co do tych kluczowych kwestii druku zarządzenia. Tym samym oparte na tym wadliwym założeniu zarzuty naruszenia przepisów prawa procesowego i materialnego są oczywiście chybione.

Jak wskazano wyżej tylko okoliczności wskazane w art. 35 § 1 i 2 pkt 2 o.p. są objęte kognicją sądu w postępowaniu wieczystoksięgowym. Do oceny zarządzenia zabezpieczenia z punktu widzenia zgodności jego wystawienia z przepisami u.p.e.a., upoważnione są jedynie organy administracji pod kontrolą sądów administracyjnych. Zarządzenie zabezpieczenia jest aktem administracyjnym, ale nie decyzją administracyjną, dlatego odnoszenie do niego wymagań formalnych ustalonych przez ustawodawcę w art. 107 k.p.a. dla decyzji jest niewłaściwe. Oczywiście bezzasadne są też wnioski skarżącego, by zarządzenie to poddać ocenie na podstawie art. 58 § 1 k.c., gdyż przepis ten znajduje zastosowanie w odniesieniu do czynności prawnych w obrocie cywilnym, nie zaś do władczych, konwencjonalnych działań organów administracji publicznej. Skutki sprzeczności takich działań z przepisami ustrojowymi, materialnymi i formalnymi określa ustawodawca w systemie prawa publicznego.

Bezzasadne są także zarzuty dotyczące naruszenia przepisów nakazujących sądowi drugiej instancji uwzględnienie stanu faktycznego i prawnego z chwili zamknięcia rozprawy. Powołane w skardze przepisy dotyczą postępowania apelacyjnego i kasacyjnego w sprawach toczących się w trybie procesowym. Postępowanie wieczystoksięgowe, będące rodzajem postępowania nieprocesowego zawiera w tym zakresie samodzielną regulację. Wprawdzie ogranicza ona kognicję sądu, ale nie zwalnia go, w wypadku podniesienia stosownych zarzutów w skardze na czynność referendarza lub w apelacji, od ich wyjaśniania i ponownego badania, czy dokumenty, przedstawione we wniosku, będące podstawą dokonania wpisu, mogły z uwagi na swą formę lub treść rzeczywiście ją stanowić. Podstawę takiego badania stanowi art. 34 u.k.w.h. w zw. z art. 626⁸ § 2 k.p.c. i ogólne przepisy o środkach zaskarżenia i środkach odwoławczych. Kognicja sądów obu instancji w postępowaniu wieczysto-księgowym co do zasady kształtuje się tak samo (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2001 r., III CKN 354/00, OSNC 2001, nr 12, poz.183, z dnia 6 października 2006 r., V CSK 214/06,

nie publ.). Z ograniczeń tego postępowania wynika jednak, że sądy obu instancji nie ustalają stanu faktycznego, nie rozstrzygają sporu o prawo i nie badają, czy stan prawny po dokonaniu wpisu będzie zgodny ze stanem rzeczywistym tylko oceniają, zgodnie z zasadą legalizmu, czy dokonany wpis będzie zgodny z prawem. W wypadku stwierdzenia braku podstaw albo przeszkód do dokonania wpisu wnioski podlega oddaleniu (art. 626⁹ k.p.c.). W judykaturze ukształtował się pogląd, że wystąpienie „przeszkody” w rozumieniu wskazanego przepisu należy wiązać z zaistnieniem takiego zdarzenia, które - mimo formalnego wykazania przez wnioskodawcę podstawy wpisu - nie zezwala z punktu widzenia prawa na jego dokonanie, zatem z okolicznościami natury prawnej determinującymi skuteczność czynności stanowiącej podstawę wpisu. Przeszkodą taką mogą być również okoliczności znane sądowi z urzędu (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2016 r., III CZP 86/15, dotąd nie publ., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2010 r., II CSK 661/09, OSNC 2011, nr 1, poz. 12). W części orzeczeń zastrzega się, że możliwe jest oparcie się na dokumentach przedstawionych w apelacji, ale tylko wówczas, gdy wskazują one na przeszkody dokonania wpisu lub nowe fakty i dowody, które nie mogły być powołane w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, przy czym ocena tych okoliczności musi nastąpić według stanu z chwili dokonania lub odmowy wpisu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2006 r., IV CSK 361/05, OSNC 2006, nr 11, poz. 190, oraz nie publikowane z dnia 4 grudnia 2008 r., I CSK 208/08, z dnia 9 lutego 2011 r., V CSK 220/10, z dnia 12 stycznia 2012 r., IV CSK 251/11, z dnia 16 maja 2013 r., IV CSK 653/12, z dnia 6 lipca 2016 r., IV CSK 675/15). Oznacza to konsekwentnie, że uwzględnienie w tym postępowaniu czynności podejmowanych po wydaniu zarządzeń zabezpieczenia w toku dalszego postępowania administracyjnego było niedopuszczalne.

W tym stanie rzeczy wobec bezzasadności wywiedzionych podstaw kasacyjnych Sąd Najwyższy na podstawie 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę. Uwzględniając charakter sprawy, treść przedstawionej skargi, liczbę tożsamyh przedmiotowo i treściowo skarg, ich oczywistą bezzasadność Sąd Najwyższy ocenił, że uczestnik postępowania niesumiennie i obciążył go kosztami postępowania kasacyjnego (art. 520 § 3 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 2 k.p.c.).

kc

jw